

УДК 159.923

НЕВРОТИЧНИЙ ХАРАКТЕР ЯК ЧИННИК ПОРУШЕННЯ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Статтю присвячено теоретичному аналізу проблеми розвитку характерологічних девіацій обдарованої особистості в юнацькому віці. Автором проаналізовано форми патохарактерологічного розвитку особистості. Теоретично доведено, що невротичні риси характеру перешкоджають гармонійному розвитку обдарованої людини, оскільки порушують її значимі взаємостосунки з оточуючими. Основним чинником невротичного розвитку є несформованість психологічного механізму духовно-моральної саморегуляції особистості.

Ключові слова: обдарована особистість, девіації характеру, патохарактерологічний розвиток, невротичний характер, духовно-моральна саморегуляція.

Однією з актуальних проблем сучасної педагогіки та психології є розкриття таланту й подальший розвиток обдарованої особистості. Із цією метою розробляються експериментальні програми діагностики багатьох видів обдарованості на різних етапах вікового розвитку, відкриваються спеціалізовані школи раннього розвитку дитини, з'являється безліч тренінгів розвитку психологічних здібностей починаючи від ейдетичних закінчуючи екстрасенсорними.

Але не менш актуальною, на наш погляд, є завдання формування не просто обдарованої людини, а гармонійної особистості, здатної не тільки прагматично самозатверджуватися, демонструючи свої екстраординарні здібності, але й морально самореалізовуватися в повсякденному житті, у спілкуванні з оточуючими людьми.

Сьогодні, соціально-психологічна ситуація суспільної нестабільності загострює проблему характерологічного розвитку обдарованої особистості в юнацькому віці. У сучасному соціумі під впливом стресових кризово-економічних і соціально-психологічних факторів різко збільшується кількість осіб, які мають девіації характеру. Як слушно зазначає Д.О. Авдєєв, сучасне суспільство є психологічно деструктивним, тому молодь в переважній своїй більшості перебуває у стані хронічного психічного дискомфорту [1]. Негативний вплив реклами й масової культури, а також підсвідоме копіювання невротичних рис батьків, вчителів нерідко обумовлюють розвиток невротичного характеру в обдарованих учнів.

Юнацький вік є сензитивним щодо морального самовизначення особистості, оскільки саме тоді закладаються основи, на яких будуватиметься моральний стрижень людини в її подальшому житті. В сучасних умовах загального зниження моральності в

суспільстві юнаки та дівчата змушені шукати адекватні форми взаємодії з навколишнім світом з метою адаптації до соціуму. Але пристосування до морально-патогенних умов масової культури викликає характерологічні девіації, які перешкоджають гармонійному розвитку обдарованої особистості. Наслідком витіснення духовних цінностей прагматичними є нездатність людини до побудови глибинних взаєностосунків, оскільки з прагматичної позиції інша людина сприймається як конкурент або засіб досягнення власної мети. Обдарована людина є найбільш вразливою й чутливою до психологічних проблем у стосунках з близькими. Порушення значимих взаємин є головним чинником невротичного розвитку особистості, який в останнім часом набув характер «невротичної епідемії». Тому заглиблення у творчість досить часто є свідченням не гармонійного особистісного розвитку, а засобом уникнення міжособистісних конфліктів. Невротичний характер як сукупність стійких невротичних рис може проявлятися в хронічній роздратованості, ворожому відношенні до навколишніх, у непослідовності дій. Отже, результатом акценту сучасної педагогіки винятково на розвитку спеціальних здібностей дитини, є сумна статистика збільшення кількості невротичних розладів серед юнацтва. Цим обумовлена *актуальність* вивчення законмірностей формування характерологічних девіацій та своєчасного попередження розвитку невротичного характеру обдарованих юнаків та дівчат. Актуалізація вищих потреб особистості у пошуках сенсу життя та духовно-моральна самоактуалізація визначають здоровий розвиток особистості в юнацькому віці.

Метою статті є теоретичний аналіз психологічних чинників розвитку невротичного характеру обдарованої особистості.

Розгляд проблеми виникнення характерологічних девіацій доцільно розпочати з визначення психологічних категорій: «характер», «патохарактерологічний розвиток» й «невротичний характер» особистості.

Одним з факторів повноцінного самоздійснення себе в соціумі є характер. Ще давньогрецькі філософи вважали, що характер людини визначає її долю. *Характер* – це структура стійких психологічних властивостей, які детермінуються системою відносин людини і визначають особливості її поведінки [5]. Становлення характеру в

юнацькому віці може відбуватися як конструктивним шляхом, спрямованим на розвиток гармонійної особистості, так і деструктивним, що супроводжується формуванням хартерологічних дисгармоній. Відповідно особистісний розвиток також має два основних вектори – конструктивний й деструктивний. Характер виступає одночасно результатом попереднього й відправним пунктом наступного розвитку особистості. Характер накладає відбиток на творчість людини: дивлячись на картину, прочитавши роман або прослухавши музичну п'єсу, можна визначити характер їх автора. Риси характеру формуються в результаті багаторазової реалізації у вчинках людиною власних відносин. Іншими словами, навичка проявляти свої відносини тим або іншим способом визначає систему хартерологічних рис особистості.

У сформованому характері виділяють дві сторони: структуру (систему або певний набір хартерологічних рис) і зміст (дихотомічні – позитивні або негативні риси). До змісту належать провідні риси, що виражають спрямованість особистості й обумовлені центральними, стрижневими відносинами людини. Аналізуючи відносини особистості в аспекті розвитку її духовної культури, ми одержуємо 4-х східчасту систему дихотомічних (позитивних або негативних за змістом) рис характеру:

- відносини до *самої себе* (скромність, самокритичність, самоповага й протилежні риси: егоцентризм, зверхність, марнославство);
- відносини до *людей* визначають такі риси як: альтруїзм, чуйність, повагу до інших або замкнутість, агресивність, індивідуалізм, образливість;
- відносини до *праці* визначають: сумлінність, відповідальність, креативність, ініціативність, наполегливість або лінощі, несумлінність, безвідповідальність, пасивність;
- відносини до *Бога* визначають духовно-моральну спрямованість і такі якості: благочестя, слухняність, смиренність, совісність, або навпроти нігілізм, гордість, свавілля.

У системі відношень особистості виділяють групи рис характеру, що утворюють систему психічних властивостей: духовно-моральні, емоційно-вольові,

комунікативні й креативно-інтелектуальні.

- *духовно-моральні* (совісність, чуйність, уважність, альтруїстичність, відповідальність);
- *емоційні* (особливості емоційного реагування: емоційність, вразливість, експресивність);
- *вольові* (саморегуляція поведінки: цілеспрямованість, самостійність, рішучість, наполегливість, сміливість, витримка, самовладання, дисциплінованість);
- *комунікативні* (товариськість, довіра, увага до людей);
- *креативно-інтелектуальні* (креативність, гнучкість, глибина, швидкість мислення).

Показниками структури характеру є якісні характеристики, які відбивають ступінь узгодженості *системи* рис характеру особистості. Серед них виділяють наступні [8]:

- *Моральна вихованість* (віддзеркалює моральний бік змісту характеру, характеризує сформованість моральних рис, здатність до морального вибору).
- *Цілісність* характеру (відбиває єдність і несуперечливість рис характеру особистості).
- *Врівноваженість* (рівність поведінки, оптимальне співвідношення стриманості і активності).
- *Повнота* характеру (різнобічність, внутрішнє багатство особистості).
- *Сила* характеру (це енергія, з якою людина досягає мети, здатність до мобілізації сил).
- *Послідовність* характеру (проявляється в послідовності дій людини).

Зазначені властивості характеру перебувають у складному, іноді суперечливому співвідношенні. Наявність гармонійної структури характеру – це результат правильного виховання й самовиховання, обумовленого відповідною мотивацією.

У цьому зв'язку життєві формули типу: «гарний» й «поганий» характер набувають певного значення. Так званий «поганий» – це незавершений характер, він не має цілісності у силу відсутності певних рис. І навпроти, «гарний» характер – це завжди завершена цілісна структура, у якій присутні всі основні позитивні риси; вони погоджені, «підігнані» одна до одної, він є не тільки структурною, але й функціональною цілісністю. Згідно даного підходу, характер являє собою *цілісну й завершену структуру* рис, а кожна риса виражає певне *відношення* особистості до дійсності [8].

Гармонійне сполучення моральних, емоційно-вольових, комунікативних і креативно-інтелектуальних якостей особистості визначає силу й цілісність

характеру, що виступає надійною передумовою й одночасно результатом гармонійного розвитку обдарованої особистості в юнацькому віці. Проте, сьогодні ми, нажаль, констатуємо факт значного збільшення кількості характерологічних дисгармоній серед молоді.

Цілеспрямоване вивчення дисгармонійних характерів почалося з кінця XVIII в. Французькі дослідники Ф. Пінель і Б. Раш описують людей з викривленим характером. Англійську традицію представляє Дж. Причард, який описав феномен "Морального божевілля". В основі аномалій характеру він розглядає незасвоєння людиною моральних принципів, втрату або значне зниження самоконтролю [7].

Виходячи з цього, ми висуваємо гіпотезу: психологічним механізмом розвитку дисгармоній характеру є порушення духовно-моральної саморегуляції особистості.

Після судової реформи 1864 р. у судово-психіатричній експертизі був застосований термін "*психопатія*" для характеристики дисгармоній характеру, що впливає на поведінку та вчинки людини при відсутності грубих психічних порушень. Ознаками психопатії виступають: тотальна зміна особистості, відносна стабільність патологічних рис характеру, а також виразність цих рис до ступеня, що порушує соціальну адаптацію [1]. Психопатія є підставою попереднього й одночасно результатом наступного патохарактерологічного розвитку [7]. Одним з перших типи психопатій описав П.Б. Ганнушкін. О.В. Кебріков уводить поняття «патохарактерологічний розвиток». Вчені виділяють декілька рівнів патохарактерологічних змін особистості: від *невротичних* (поверхневий рівень) – пов'язаних із психологічними факторами: стресами, психотравмами, дефектами виховання до *психотичних* (глибокий рівень) – пов'язаних з генетичними порушеннями. Д.Є. Мелехов відзначає, що при патохарактерологічному розвитку особистість проходить ряд рівнів – від дисгармонії, декоординації її структурних частин до їхнього розпаду, дезінтеграції, деградації особистості [4, с. 30].

Сьогодні існує три основні напрямки вивчення чинників розладів характеру [7]:

1. Наслідувана характерологічна патологія, подібності характерологічних рис дітей і батьків;
2. Несприятливі умови мікросоціального середовища (жорстокі умови виховання, втрата батьків, виховання в неповній родині або з батьками-алкоголіками, асоціальними

індивідами). Навіть у зовні благополучних родин з високим рівнем матеріального стану при відсутності доброти й любові зростає кількість дітей з дефектами характеру.

3. Компромісна точка зору, згідно з якою мають місце обидва чинники розладів характеру.

Отже, патохарактерологічний розвиток – це психогенне деструктивне формування характеру, пов'язане з неправильним вихованням і психотравмами, що призводить до набуття характерологічних дисгармоній та обумовлює становлення *незрілої* особистості. Існує два основні психогенні механізми патохарактерологічного розвитку: *закріплення* деструктивних особистісних реакцій, що виникли унаслідок психотравмуючого впливу, і *пряме стимулювання* неправильним вихованням певних рис (тривожності, нестриманості). За переконанням А.Є. Лічко, основою патохарактерологічного розвитку є *акцентуація* характеру, яка являє собою надмірну виразність певних хартерологічних рис [3]. За певних обставин акцентуації можуть трансформуватися у психопатію, що створює психологічну передумову переходу до невротичного або психотичного розвитку особистості. Слід зазначити, що невротичний характер може формуватися як на основі психопатії, так і без неї (як реакція особистості на психотравмуючі впливи стрессогенних та деструктивно-виховних факторів). На відміну від неврозів, пов'язаних з емоційно значущими переживаннями, психопатія є досить стабільною і *більш глибинною патологією*.

Аналізуючи зміст характеру при різних типах психопатії, ми звернули увагу, що поряд з типами, виділеними на підставі психологічних особливостей (нестійкі, астеничні, істероїдні), які при тривалому впливові стресфакторів розвиваються шляхом невротизації, у класифікації П.Б. Ганнушкіна є групи *конституціональних* психопатій (шизоїди, епілептоїди, циклоїди, параноїки), які при подальшому патохарактерологічному розвитку призводять до певного типу психозів.

Тому насмілимося припустити, що усі типи психопатій, як особистісних дисгармоній, можуть бути умовно поділені на дві групи, які створюють психологічні передумови розвитку або невротичного, або психотичного розвитку особистості. Незважаючи на те, що психопатична особистість як в одному випадку, так і в іншому характеризується зниженням соціально-етичного рівня, наявністю дефектів

моральної та емоційно-вольової сфер, поведінковими порушеннями, проте між ними є принципова відмінність. А саме: у випадку передумови невротичного розвитку (позначимо як «*невротичний характер*») ми маємо справу з девіаціями переважно *емоційно-вольової* сфери при незначних девіаціях духовно-моральної, а при конституціональних психопатіях («*психопатичний характер*») значно страждає, насамперед, *духовно-моральна* сфера, а емоційно-вольова залишається досить розвиненою і разом з креативно-інтелектуальною сферою виконує функцію психологічної декомпенсації. Ми вважаємо, що ці порушення особистості первинні, а всі інші особливості девіацій характеру пов'язані з моральними, емоційно-вольовими порушеннями. Недарма Р. Міллер висунув диференційно-діагностичну ознаку між неврозом і психопатією саме за моральним критерієм: «якщо у хворого є совість і почуття провини, то це – невроз, у психопата немає а ні совісті, а ні почуття провини, у найкращому разі – тільки почуття незручності від тих або інших проявів власного психопатичного характеру» [4, с. 36].

Курт Шнайдер пов'язує категорію «психопатія» з поняттям «страждання», оскільки від дисгармонії свого характеру страждає як сама людина, так і оточуючі психопатичного індивіда люди (унаслідок аморального відношення до них) [9]. Психічні страждання властиві й невротичній особистості унаслідок її підвищеної вразливості, тривожності, нервово-психічної нестійкості [5]. Дисгармонійність рис характеру призводить до того, що змінюється вся структура психічної діяльності людини. У виборі своїх учинків вона керується не реалістичними мотивами, а істотно зміненими мотивами *психопатичної самоактуалізації*, якимись є: егоцентризм, непомірне прагнення до визнання, тенденція до домінування й володарювання, завищена самооцінка, упертість, уразливість, нетерпимість, схильність до пошуків приводів для вибухів афективної напруги. Переоцінка своїх реальних можливостей веде до того, що людина ставить собі завдання, які перевищують її реальні можливості. Мотиваційним механізмом є прагнення до маніпулювання навколишніми й контролю над ними. Люди з оточення розглядаються лише як засоби досягнення власних цілей [7]. Отже, особистість має наступні *рівні* дисгармоній характеру: акцентуація, невротичний характер,

психопатичний характер, граничні стани й психотизація (психоз є глибоким розладом психіки, що проявляється у неадекватності сприйняття, патологічній зміні поведінки й відносин людини). Іншими словами, невротична особистість має неглибокі викривлення у своїй структурі, психопатична характеризується наявністю глибоких викривлень, а психотична – частковим або повним розпадом особистості.

Часто до психолога звертаються досить обдаровані юнаки та дівчата, які мають невротичний характер і пов'язані з ним психологічні проблеми. Категорія «невротичний характер» зародилася в руслі психоаналізу й розглядалася у зв'язку із втратою людиною внутрішньої психічної рівноваги. У сучасній психотерапії невротичний характер розглядається як наслідок порушення значимих життєвих відносин особистості і має такі прояви: втрата психологічного спокою (людина, зберігаючи ясну самокритику, тяготиться своїм станом, але нічого не може з цим зробити) [5]. Люди з невротичним характером примхливі, емоційно нестабільні, нещасливі, схильні до тривожності, страхів. До емоційних розладів належать нестійкість настрою, підвищена дратівливість, зайва чутливість, вразливість; у складних ситуаціях у них виникають бурхливі емоційні спалахи, які змінюються депресією. Порушення вольової сфери проявляються слабовіллям, неорганізованістю. Стиль мислення носить характер безкомпромісності, в оцінках – виражена категоричність [1].

Різні дослідники (З. Фрейд, В. Франкл, Е. Фромм, А. Маслоу, В.Д. Менделевич) виділяють низку психологічних чинників невротичного розвитку особистості: витіснення в несвідоме внутрішнього конфлікту, догматичний склад мислення, невміння прогнозувати конфлікт і готуватися до нього, незадоволеність потреб у самоактуалізації, у знаходженні сенсу свого життя тощо. Поступово в психоаналізі з'явилося розмежування між поняттями “симптоматичний невроз” і “невроз характеру”, який і є показником саме особистісної дисгармонії. М.П. Папуш, вводить два основні критерії для диференціації рис невротичного характеру від невротичних симптомів [6]:

- 1) ситемність – це *система* невротичних симптомів, у якій кожен симптом пов'язаний з іншими, підтримує їх, всі симптоми становлять єдине ціле (невротичний характер).

- 2) еґо-синтонність означає, що людина *приймає* риси свого невротичного характеру, «згодна» з ними, ставиться до них поблажливо.

Таким чином, невротичний характер – це система невротичних симптомів, прийнятих людиною як характерологічні риси власної особистості.

М.П. Папуш вважає, що невротичний характер перебуває на поверхні особистості (це своєрідна «периферія особистості» за допомогою якої людина взаємодіє з оточуючим світом). Майже всі люди наближені один до одного своїми невротичними характерами. Тому міжособистісні стосунки являють собою взаємодії невротичних характерів, які пом'якшені соціальними нормами. Деяка частина взаємодій соціально контролюється, і тільки в області близьких міжособистісних відносин людина проявляє себе «справжньою невротичною особистістю». Вона, як правило, не рефлексує своїх невротичних рис характеру, тому її відносини із соціумом відрізняються вираженою дисгармонійністю (еґоцентризмом, непослідовністю, імпульсивністю). Риси невротичного характеру перешкоджають бажанню особистості розвиватися, працювати над собою [6]. Тому серед талановитої молоді обдарованість нерідко виступає у якості психологічної декомпенсації неспроможності особистості встановлювати гармонійні взаємостосунки. Невротична людина, заглиблюючись у процес творчості, намагається ігнорувати психологічний біль, пов'язаний з проблемами у стосунках, або демонструє власну обдарованість як чинник, що пом'якшує моральну провину перед оточуючими: «Я – геній, і мені усе дозволено». Проте власне сумління (витісненне моральне почуття) викликає неусвідомлене відчуття психологічного дискомфорту і нагадує людині про наявність невирішених міжособистісних проблем.

Г.І. Гурджієв називає невротичний характер терміном «*викривлена особистість*» [3]. Нерідко педагоги, які самі мають девіації характеру, створюють конфліктні ситуації у стосунках з учнями, неусвідомлено прагнучи до актуалізації власних мотивів прагматичного самоствердження. Тому невротичні характери відбиваються в самому процесі виховання, стимулюючи невротичний розвиток. Більшість сучасних дослідників сходяться в тому, що невроз – це хвороба особистості. Невротичний характер стає настільки стійким, що під його впливом відбувається перебудова усєї

особистості.

За нашим припущенням, одним з основних чинників розвитку невротичного характеру є порушення психологічного механізму духовно-моральної саморегуляції, що обумовлено несформованістю *духовно-моральної* та *емоційно-вольової* сфер особистості. Девіації духовно-моральної сфери проявляються в нечутливості до моральних аспектів буття, несформованості моральних відносин до інших, нездатності до відповідальності, до здійснення морального вибору, до прояву духовних почуттів (співстраждання, турботи). Емоційні розлади проявляються у амбівалентній енергетичній спрямованості: в одних випадках – це активні, стеничні емоції, в інших – їх енергетичний заряд знижений, емоції пасивні, астеничні. Вольові розлади пов'язані з нестійкістю інтересів, частою зміною захоплень, слабовіллям.

Д.О. Авдєєв також підтверджує, що духовною основою невротичної особистості є дефіцит моральності, шкідливі звички. Вчений вказує на причинно-наслідкову залежність між дефектами в моральній сфері й схильністю людини до захворювань. Від неврозу можна довго страждати, доки людина не зрозуміє справжніх причин власних страждань: своїх невірних стереотипів поведінки, оцінної шкали. Єдине, що їй потрібно – це *смирненість, мир, доброта*. Але саме ці якості й відсутні в характері невротика. Часто страждання тривають роками: людина ходить по порочному колу (невротичні риси – психологічні проблеми – душевні страждання – посилення невротичних рис) [1].

Розглянемо механізм психологічного захисту, який здійснюється за допомогою невротичних симптомів. Симптом виступає в якості захисту від свідомості прагнень, які не є соціально схвалюваними, але мають для особистості потужну мотиваційну силу. Людина, виявляючись у ситуації внутрішнього конфлікту між власними бажаннями й прагненням до соціального схвалення, відчуває негативні емоційні переживання: психічну напругу, тривогу, страх. За нашим переконанням, ця фрустрація крім сексуальної, як це описано З.Фрейдом, стосується й всіх інших сфер функціонування особистості (стресових ситуацій, сімейних і виробничих конфліктів тощо). Якийсь час в людини вистачає емоційно-вольових зусиль щоб справлятися з внутрішньо руйнівною ситуацією, але, коли внутрішньоособистісний ресурс

вичерпаний (рівень фрустрації перевищує можливості саморегуляції), тоді в хід йдуть невротичні симптоми, за допомогою яких ситуація деяким чином вирішується. Отже, невротичний симптом (тривога, страхи) виражає сполучення різноспрямованих тенденцій (відразу до потягу, у якому соромно собі зізнатися, і одночасно захист цього ж потягу). Невротичні симптоми виражають витіснені бажання й підкріплюються фантазіями, що призводить до суперечливості поведінки людини (у віртуальному фантастичному світі вона реалізує власну мотивацію, а в реальному житті дотримується соціальних правил). У цьому й проявляється сутність невротичного характеру: непослідовність, суперечливість, нелогічність, неурівноваженість поведінки, які, на нашу думку, обумовлені відсутністю рефлексії свого внутрішнього світу, з одного боку, і слабкістю саморегуляції, з іншого.

Отже, невротичний характер – це сукупність стійких невротичних тенденцій, обумовлених викривленням системи відносин людини (до себе, до інших, до Бога), які сприймаються як риси власної особистості. В основі різних форм патохарактерологічного розвитку лежить «характерологічна дефектність» – комплекс деструктивних рис характеру, яка свідчить саме про слабкість духовно-моральної саморегуляції.

Саме духовно-моральна саморегуляція (як функція духовно-моральної самосвідомості й емоційно-вольових зусиль) дає можливість не тільки усвідомити в собі джерело психічної напруги, але й дати йому моральну оцінку, виходячи із власної системи цінностей, а не з позиції зовнішніх соціальних норм.

До особливостей структури невротичного характеру належать такі деструктивні якості: сполучення несумісних тенденцій, що порушують цілісність характеру особистості й проявляються в непослідовності, суперечливості, нелогічності, неурівноваженості поведінки (наприклад, агресія до коханої людини). Унаслідок відсутності духовно-морального стрижня особистості, який має забезпечувати процеси довільної саморегуляції поведінки, людина підпадає під вплив мотиваційних афектів, що не стримуються внутрішньоособистісними ціннісно-моральними регулятивами. А зовнішня морально-етична мотивація соціального схвалення не може протистояти стихії неприборканих пристрастей. Іншими словами,

мова йде про несформованість стійкої системи моральних відносин особистості, що призводить до неадекватного сприйняття людиною себе і навколишньої дійсності.

Отже, результати теоретичного аналізу науково-психологічних джерел підтвердили гіпотезу, що одним з основних психологічних факторів розвитку невротичного характеру обдарованої особистості є порушення духовно-моральної саморегуляції.

Все сказане вище дозволяє зробити наступні **висновки**:

Невротичний характер обдарованої молоді є чинником ускладнень взаємостосунків особистості з оточуючими людьми і виникнення психологічних проблем.

Невротичний характер (комплекс яскраво виражених деструктивних й неузгоджених рис), може розвиватись як на основі певних типів психопатій, так й у наслідок психотравмуючого впливу соціально-психологічних факторів.

Одним з основних психологічних чинників розвитку невротичного характеру обдарованої особистості є несформованість *духовно-моральної саморегуляції*, що порушує гармонійність особистісного розвитку й спотворює повноцінне розкриття таланту. Обдарованість, яка позбавлена духовно-морального змісту, є лише засобом прагматичного самоствердження людини.

Психологічний механізм духовно-моральної саморегуляції особистості має *духовно-моральний* та *емоційно-вольовий* компоненти. Несформованість духовно-моральної сфери визначається такими рисами: зверхність, егоцентризм, марнославство, безсовісність, брехливість тощо. Девіації емоційно-вольової сфери особистості проявляються у психічній напруженості, емоційній нестійкості, слабкому самоконтролі.

Особливостями структури невротичного характеру виступають: непослідовність, нелогічність вчинків, суперечливість рис, невірноваженість характеру. Комплекс даних рис характеру правомірно називати невротичним характером, який спричиняє соціально-психологічну дезадаптацію особистості.

Альтернативою рис невротичного характеру виступають поступливість, м'якість, спокій, смиренність, терплячість, доброта. Виховання даних якостей лежить в

основі психотерапевтичної допомоги обдарованій молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеев Д.А. Нервность: ее духовные причины и проявления / Д.А. Авдеев. 6-е изд. – М.: «МБЦ Серафима Саровского», «Омега», 2009. – 320 с.
2. Гурджиев Г.И. Вестник грядущего добра / Г. Гурджиев. – СПб.: Изд. Чернышева, 1993. – 125 с.
3. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. – Л.: Медицина, 1983. – 208 с.
4. Мелехов Д.Е. Психиатрия и проблемы духовной жизни // Психиатрия и актуальные проблемы духовной жизни. – М.: Свято-Филаретовская высшая православно-христианская школа, 2003. – С. 12-
5. Мясищев В.Н. Психология отношений: Избр. психол. Труды. – М.: Ин-т практ. психологии; Воронеж: НПО "МОДЭК", 1995. – 356 с.
6. Папуш М.П. Становление и развитие личности. Концепция невротического характера – [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://papush.ru/index.php/personality-structure/194-2009-04-22-08-31-43>
7. Психопатии. Патохарактерологическое развитие личности / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.medkurs.ru/psychiatry/aperiodicities_maturity/section2756/17577.html
8. Структура характера – [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://spb-tei.ru/2005/08/17/struktura-kharaktera..html>
9. Шнайдер К. Клиническая психопатология. – К.: Сфера, 1999. – 236 с

НЕВРОТИЧЕСКИЙ ХАРАКТЕР КАК ФАКТОР НАРУШЕНИЯ ГАРМОНИЧНОГО РАЗВИТИЯ ОДАРЕННОЙ ЛИЧНОСТИ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

Статья посвящена теоретическому анализу проблемы формирования характерологических девиаций одаренной личности в юношеском возрасте. Автором проанализированы формы патохарактерологического развития. Теоретически доказано, что невротические черты характера препятствуют гармоничному развитию одаренной личности, поскольку нарушают её значимые взаимоотношения с окружающими. Основным фактором невротического развития является несформированность психологического механизма духовно-нравственной саморегуляции личности.

Ключевые слова: одаренная личность, девиации характера, патохарактерологическое развитие, акцентуация, невротический характер, духовно-нравственная саморегуляция.

NEUROTIC CHARACTER AS THE FACTOR OF INFRINGEMENT OF HARMONIOUS DEVELOPMENT OF THE OF PRESENTED YOUTH PERSONALITY

The article is devoted to the theoretical analysis of a problem of development a characterological deviations of the presented person at youthful age. There were analysed a forms of pathocharacterological personal developments. There were theoretically proved, that neurotic character traits interfere with harmonious development of the presented person as break itssignificant mutual relations with associates. A major factor of neurotic development is несформированность the psychological mechanism of spiritually and moral self-control of the person.

Keywords: the presented person, deviations of character, pathocharacterological personal development, acsentuation, neurotic character, spiritually and moral self-control.